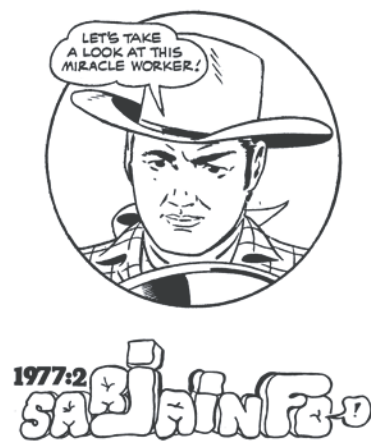
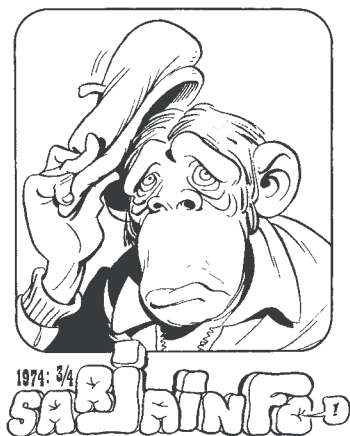

SARJAINFO!

1/78

Herännäisyyden juuret

40-vuotias Sarjainfo on osaltaan auttanut nostamaan sarjakuvan väheksytystä roskakulttuurista melkein hyväksytyksi taiteenmuodoksi.

TEKSTI VILLE HÄNNINEN • KUVAT SARJAINFON ARKISTO

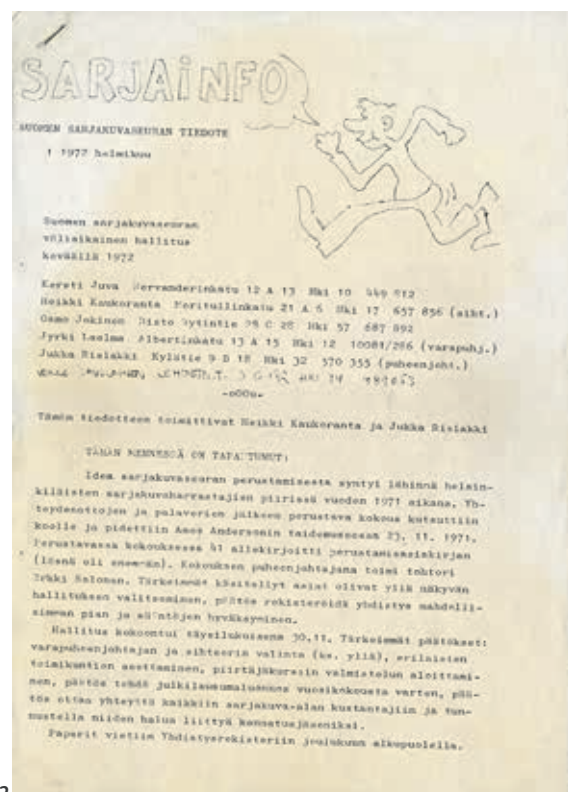
Suomalainen sarjakuva vietti viime vuonna satavuotisjuhliaan. Suomalaisen sarjakuvatoisuuden historia on kuitenkin hädin tuskin 40 vuoden mittainen. Ennen 1960- ja 1970-lukujen taitetta ei ollut "sarjakuva-aatetta" – rohkenen käyttää väritynnä sanaa, koska siitä on kyse – siinä mielessä kuin se nykyään ymmärretään.

Sarjakuvista ei kirjoitettu itsenäisenä taiteenalanana, ei itse asiassa taiteena lainkaan. Suomalaisia sarjakuvataiteilijoita oli hyvän tahtoisesti laskien vain muutama kourallinen. Juuret sanoma- ja aikakauslehistöön olivat vahvat, mutta itsenäisiä teoksia ilmestyi melko vähän. Nykyisen kaltaisesta liki sadan albumin vuosituotannosta tai tekijöiden omasta järjestöstä ei edes uneksittu: jokainen kotimainen albumi oli tapaus ja työskentely-apuraha valtiolta tai läänin taidetoimikunnalta vasta kaukainen haavekuva.

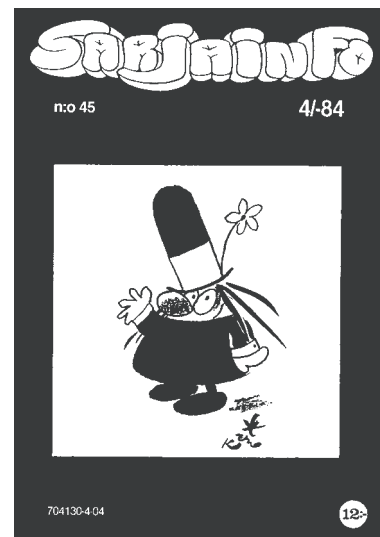
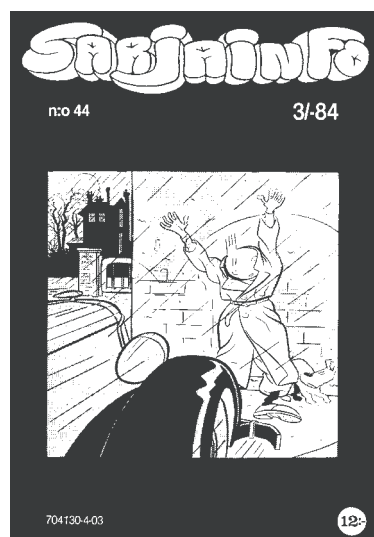
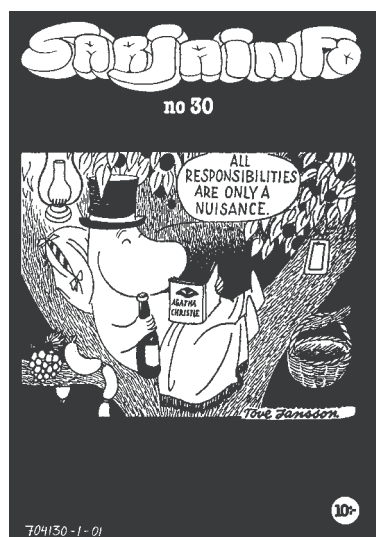
Isi, mitä oli 60-luku?

Suomalainen sarjakuva alkoi 1960-luvulla karistaa niskoiltaan lastenviihteen leimaa. Kulttuuri eli murroskautta ja populaarikulttuurin muodot kiinnostivat. Lajit sekoittuivat keskenään. Siinä missä pop-taiteilijat toivat käyttökuvalliset elementit taiteeseen, monet sarjakuvapiirtäjät toivat kuvataiteen sarjakuviin. Varsinkin amerikkalainen underground innoitti monia taiteilijoita.

Alpo Jaakolan *Ruusurossa* (1967) sai pian seuraajia muun muassa Vesa Oittisen *Aku Ankka ja Nietzschestä* ja Seppo Lindqvistin *Vallan veri ei vapise* ja *Onnellinen maailmanloppu* -albumeista. Timo Aarnialan sarjakuvissa korkeakulttuuriset viittaukset ja populaarikulttuurin ikonit sekoittuivat keskenään. Etenkin Aarnialan teoksista (mm. *Salaisuuden varjo*, *Kyyneelten tie*) löytyi kaikkea yhtä aikaa: päivänpoliittista kommentointia, humoristista slapstick-komiikkaa, runollista tajunnanvirtaa.

Ensimmäinen Sarjainfon numero ilmestyi vuonna 1972

Oletetun väkivaltaisuuden ja imperialistisuuden ohella sarjakuvien pelättiin köyhdyttävän lasten kieltä.

Aarnialan ja kumppanien esimerkki toisenlaisen sarjakuvan mahdollisuudesta antoi puolestaan pari vuotta nuoremmille sysäyksen: Helmiä sioille -lehti julkaisi **Mauri Kunnaksen** ja **Tarmo Koiviston** varhaisia sarjakuvia. Muun muassa Jaakolan ja **August Strindbergin** jalanjäljissä astellut **Kalervo Palsa** julkaisi omakustanteena kokoelman *Minun Getsemane* (1974).

Samoihin aikoihin **Veikko "Joonas" Savolaisen** toimittamassa Sarjis-lehdessä (1972-74) julkaistiin pelkästään suomalaisia sarjakuvia. Monet Sarjiksessa töitään julki saaneet nuoret (mm. Koivisto ja **Jorma "Jope" Pitkänen**) jatkatvat yhä uraansa.

Muutenkin Sarjiksien merkitys oli kokoaan suurempi suomalaisen sarjakuvan kentässä. Eurooppalaisen sarjakuvan parhaimmistoa julkaistiin suomeksi runsaasti, mutta kotimaisia esimerkkejä ei juuri näkynyt niiden rinnalla. Sarjis herätti ajatuksen kotimaisista vaihtoehtoista, joka konkretisoitui toden teolla vasta seuraavalla vuosikymmenellä.

Kirjoittamisen kivikausi

Suomalaisesta sarjakuvasta kirjoittaminen kehittyi rinta rinnan järjestötoiminnan ja yleisen sarjakuvaherännäisyyden kanssa. Sarjakuvan arvostus oli pitkään vähäistä, eikä alan tapahtumia järjestetty kuin harvakseltaan. Helsingin sarjakuvafestivaalin edeltäjä Piirtäjäpäivät pidettiin ensi kertaa vasta vuonna 1979.

Myös suomalaisen sarjakuvakirjoittelun historia on lyhyt. Vielä toisen maailmansodan jälkeen sarjakuvista ei kirjoitettu lehdistössä käytännössä lainkaan. Taiteilijoita ei tunnettu, eikä heistä taiteilijoina puhuttukaan.

Veli Giovanni (Hillari Viherjuuri) kirjoitti Otavainen-lehteen 1920-luvulla analyttisen tekstin tanskalaisen **Storm P:n (Pedersen)** kuvallisesta ilmaisusta. Käsikirjoittaja-reklamijohtaja Viherjuuri oli ilmeisesti ensimmäinen, joka käytti sarjakuva-sanaa.

Seuraava mainitsemisen arvoinen kuvasarjoja tutkaillut kirjoittaja oli **Erkki Salonen** - 1950-luvulla. Suomen Kulttuurirahaston

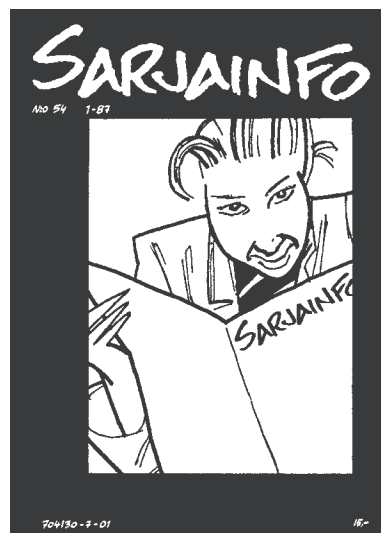
ylIASIAMIES oli nuorena sarjakuvapiirtäjä ja kuvittaja ja tunsii lukkarinrakkautta edellistä ammatiaan kohtaan. Hän kirjoitti päätoimittamaansa *Mitä Missä Milloin* -kirjasarjaan useita artikkeleita sarjakuvista.

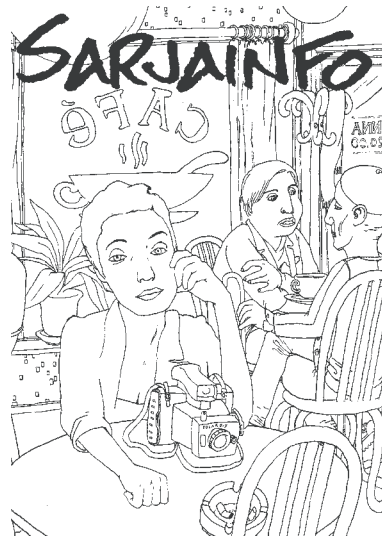
Sarjakuvaseuran ja Sarjainfon synty

Tilanne alkoi muuttua 1960- ja 1970-lukujen taitteessa, jolloin mielenkiinto populaarikulttuuria kohtaan kasvoi. Tiukka jako "korkeaan" ja "matalaan" kulttuuriin alkoi vähitellen mureta tai ainakin se kyseenalaistettiin.

Sarjakuvalla taiteen tai populaarikulttuurin muotona ei oikeastaan ollut historiaa, sillä sitä alettiin aktiivisesti selvittää vasta 1960-70-luvuilla. Samoin sarjakuvan kaanon alkoi muodostua. Sarjakuvajournalismi ja -tutkimus virisivät etenkin ranskankielisessä Euroopassa. Suomessa arvostettu kansanrunouden tutkija, professori **Matti Kuusi** kirjoitti tutkimuksissaan ns. poploreista, jolla hän viittasi nykyajan kansankulttuuriin kuten sarjakuvaan.

Kuusen ajattelun ja yleisen ilmapiirin innoittamana **Heikki Kaukoranta** teki Suomen ensimmäisen sarjakuva-aiheisen pro gradun (*Sarjakuvan esteettisen tutkimuksen ongelmia*, 1969). Kolme vuotta myöhemmin hän kirjoitti **Jukka Kemppisen** kanssa alan kotimaisen raamatun, Sarjakuvat-perusteoksen. Kirja nosti kansainvälisten kehityslinjojen ohessa esiin

unohtumaan päässeitä kotimaisia sarjakuvia.

Samoina vuosina Suomeen vyöryivät niin ranskalais-belgialainen laatusarjakuva kuin amerikkalaisen undergroundin. Useimmat ranskankielisen sarjakuvan ikiklassikot tulivat maahan kertaheitolla, muuttaman vuoden sisällä. Lisäksi monia amerikkalaisia sarjoja kuten *Tenavia* alettiin julkaista kokoelmina.

Ilmapiiri oli otollinen Suomen sarjakuvaseuran perustamiselle. Amos Andersonin museossa oli vuonna 1971 suuri sarjakuvanäyttely. Se toi usein negatiiviseen sävyyn esitellylle sarjakuvalle toisenlaista julkisuutta.

Museon tiloissa perustettiin samana vuonna myös Suomen sarjakuvaseura. Uusi yhdistys alkoi puhua laadukkaasta sarjakuvan puolesta, sarjakuvasta tutkimisen ja kirjoittamisen arvoisena populaarikulttuurina ja – herra paratkoon – taiteena.

Varhaisina vuosina järjestön keskeisiksi toiminnan muodoiksi kehittyivät kotimaisille

piirtäjille jaettu Puupähattu-palkinto sekä Sarjainfo-lehti, jota sarjakuvaseura alkoi julkaista vuonna 1972. Lehden ensimmäisen, lähinnä tiedotteeksi laskettavan numeron toimitivat Kaukoranta ja myöhemmin romaanisen filologian professoriksi päätnyt Juhani Härnä.

Poks! Pam! Töks!

Sarjakuvaseuran leikearkisto 1970-luvulta kertoo omaa korutonta kieltään siitä, miten sarjakuvista tuolloin kirjoitettiin. Lehtijutut keskittyivät pääasiassa pohtimaan kahta asiaa: sarjakuvan kieltä ja väkivaltaisuutta.

Sekä oikeisto että vasemmisto käsittelivät sarjakuvaa uhkana. Oikeiston näkökulmasta sarjakuvat olivat roskakulttuuria ja uhkasivat perinteisiä yhteisöllisiä arvoja. Vasemmiston näkökulmasta massakulttuuria edustavat sarjakuvat, kuten *Aku Ankka*, olivat kapitalismin

ja kulttuuri-imperialismin asialla.

Jonkinlaisena ilmiön kristallisoitumana voi pitää Aku Ankkan "housuttomuusskandaalia". Vuosina 1977 ja 1979 ulkomailla asti uutisoitiin, että Suomen suosituin sarjakuvalehti olisi kielletty Suomessa siksi, että sen päähenkilö ei käyttänyt housuja. Todellisuudessa kyse oli Helsingin ja Kemian kaupunkien säästötoimista, joiden poliittisuus ei ollut ainakaan niin itsestään selvää kuin aiheesta kotimaassa ja ulkomailla kirjoitetut lehtijutut antoivat ymmärtää. Ympyrä sulkeutui 1980-luvun alussa, kun kulttuurisihteeri Heikki Porkola perusti Kemian sarjakuvapäivät kohun innoittamana.

Oletetun väkivaltaisuuden ja imperialistisuuden ohella sarjakuvien pelättiin köyhdyttävän lasten kieltä. Sarjakuvalla ominaista onomatopoeiikkaa pidettiin karkeana ja kielenkäyttöä yksioikoisena. Tämänkin ympyrä sulkeutui aikanaan – viimeistään silloin, kun Aku Ankka -lehteä alettiin palkita esimerkillisen kielenkäytön ansiosta.

Asiallisen kirjoittamisen foorumi

Sarjainfo olikin erityisen tärkeä ensimmäisen 20 ilmestymisvuotensa aikana. Silloin kun sarjakuvasta kirjoitettiin harvoin ja vielä harvemmin asiallisesti, hyvin toimitettu järjestölehti välitti tietoa ja näkökulmia.

Siinä missä pop-taiteilijat toivat käyttökuvalliset elementit taiteeseen, monet sarjakuvapiirtäjät toivat kuvataiteen sarjakuviin.

Lehden yksittäisiä artikkeleita tärkeämpää oli ajatus, että sarjakuvasta voi kirjoittaa esteettisestä näkökulmasta. Kirjoittaja voi suhtautua kriittisesti yksittäisiin sarjakuviin ja niiden sisältöihin, mutta hänen on silti tunnettava laji: sen historia ja nykyiset olomuodot.

Sarjakuvalla on vielä mahdollisuuksia.

Aluksi lehti oli amatöörimäisen näköinen, vahaskopioinnilla tehty mustavalkoinen lehti. Varhaisessa vaiheessa sen aktiivisiin kirjoittajiin kuuluivat muun muassa Heikki Kaukoranta, Jukka Rislakki ja Markku Kivekäs.

Sarjainfo painotti varhaisvuosinaan erityisesti suomalaisen sarjakuvan asiaa. Muun muassa Williamsin (myöhemmin Semic) julkaiseman ylikansallisen kioskisarjakuvan vastustamisessa voi toki nähdä 1970-lukulaisia painotuksia, mutta perusteet sentään olivat lähinnä taiteelliset. Suomalaista sarjakuvaa ilmestyi hyvin vähän, ja varsinkin aikuisille suunnattua laatusarjakuvaa käännettiin olemattomasti. Varsinkaan lehtitarjonnassa ei ollut hurraamista.

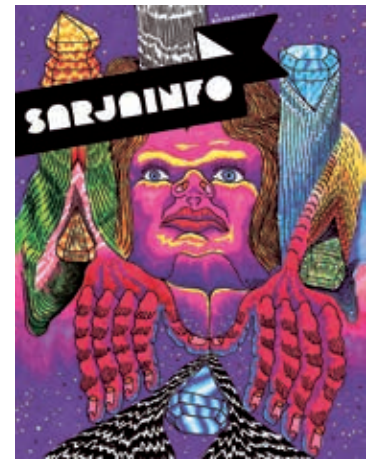
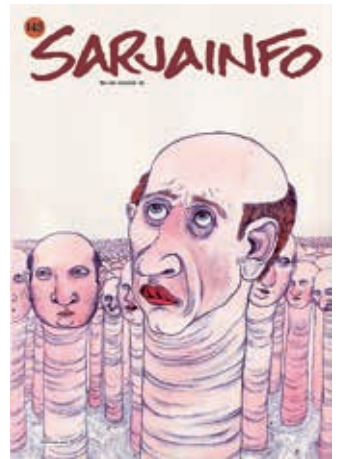
1980-luvulla kustannustoiminta alkoi muuttua ja 1960–70-lukujen sarjakuvatarjonnalla ja -kirjoittelulla itsensä kasvattanut suomalainen sarjakuvaväki herätä. Muutos alkoi neljä kertaa vuodessa ilmestyneiden sarjakuvaseurojen lehtien sekä omakustannelehtien kautta.

Nuoret piirtäjät eivät saaneet juuri tilaa sanoma- tai aikakauslehdistä, joten pienipainoksisemmat mutta asenteeltaan avarakatseiset lehdet toimivat hyvänä harjoitusalueena. Sarjakuvaseurojen lehdistä ja punk-ajan omakustanteista ovat aloittaneet niin Pentti Otsamo, Kati Kovács, J. Tilsa kuin Pauli Kalliokin. Samalla muun muassa Liken, Jalavan ja Suuren Kurpitsan julkaisemat albumit tarjosivat vaikutteita nuorelle piirtäjäsukupolvelle.

Myös sarjakuvakritiikki ja -journalismi lisääntyivät 1980-luvulla, ensin Helsingin Sanomissa ja myöhemmin lehdistössä laajemmin. 2000-luvulle tultaessa sarjakuvakritiikkiä alkoi olla lehdessä kuin lehdessä. Tällä hetkellä niin Aamulehdessä, Kalevassa, Turun Sanomissa kuin Karjalaisessakin on avustaja, joka kirjoittaa sarjakuvista ja on paneutunut lajiin.

Samalla sarjakuva on kohonnut roskakulttuurista melkein hyväksytyksi taiteenmuodoksi. Minusta juuri "melkein" on hyvä. Valtion siunaamalla ja historiansa lytistämällä taiteilla on välillä ongelmia säilyttää elinvoimansa ja uusiutua. Sarjakuvalla on vielä mahdollisuuksia.

Lähivuosikymmenet näyttävät – ja Sarjainfo kertoo.

SARJAINFON PÄÄTOIMITTAJAT

Juhani Härmä 1973 ja 1976
 Heikki Kaukoranta 1974–75
 Juhani Tolvanen 1977–82
 Kalervo Pulkkinen 1983–85
 Heikki Jokinen 1986–89
 Harjo Hänninen 1990–92
 Jukka Heiskanen 1993–96
 Kivi Larmola 1997–99
 Ville Hänninen 1999–2003
 Vesa Kataisto 2004–09
 Mari Ahokuu ja
 Vesa Saarinen 2010–11
 Reetta Laitinen 2012–

Sarjainfon varhaisissa vaiheissa tiedotteita toimitti moni henkilö ilman varsinaista päätoimittajaa, mm. **Heikki Kaukoranta** ja **Kersti Juva**. Myöhemmissä vaiheissa toimitussihteerit ovat olleet usein miltei päätoimittajan veroisia vaikuttajia lehdessä, **Harri Rönkö**stä **Petri Kemppeeseen**.

KIRJOITTAJA OLI SARJAINFON PÄÄTOIMITTAJA 1999–03

JA TOIMITUSSIIHTEERI 1998–99.

SARJAINFON VANHOJA NUMEROITA VUODESTA 1972 ALKAEN VOI LUKEA PDF-MUODOSSA OSOITTEESSA WWW.SARJAKUVASEURA.FI.